

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างรายได้ให้สามารถพึ่งพาตนเองเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาคความยากจน ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็นปัญหาหลักของชุมชนในท้องถิ่นของไทย และหากแก้ไขได้จะเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ นอกจากนี้การให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นให้พึ่งตนเองได้ จะนำไปสู่การเป็นฐานรากทางเศรษฐกิจและสังคมระดับประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยฉบับที่ 10 ที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาของมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยการสนับสนุนกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม อันเป็นหน่วยย่อยของประเทศที่จะพัฒนาให้ยั่งยืนต่อไป การพัฒนาคนโดยกระบวนการวิจัย เป็นการเน้นให้ประชาชนในภาคชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนาประเทศให้มากขึ้น ปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาหลายหน่วยงาน แต่กลับพบว่างานเหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนเอง ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนามากนัก โดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่น (Rural and Urban) ด้วยแล้ว เป็นการรับนโยบายเพื่อปฏิบัติตามเกือบทั้งหมด

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ (วิระศักดิ์ สมยานะ, 2551) พบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้มองเห็นถึงประโยชน์จากการทำความเข้าใจในงานวิจัยเพื่อใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง โดยการดำเนินงานในลักษณะของการเป็นนักวิจัยของท้องถิ่น เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปพัฒนาและวางแผนเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนตนเอง อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจริงจากการปฏิบัติจริง มิใช่การทดลองแต่อย่างใด ซึ่งการวิจัยในระยะเวลาดังกล่าว ไม่เพียงพื่อต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง นักวิจัยท้องถิ่น (เจ้าหน้าที่จากหน่วยปฏิบัติงาน) ไม่สามารถดำเนินการเองได้ทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงได้จัดทำโครงการวิจัย “การจัดการการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนา นักวิจัย ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2551” โดยการวิจัยจะช่วยสร้างและพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้สามารถพัฒนาท้องถิ่นของตนเองด้วยกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพบริบทของชุมชนเอง

ผลการวิจัยในปีที่ 1 พ.ศ. 2551 พบว่านักวิจัยสามารถจัดการเรียนรู้โดยการสร้างและพัฒนา นักวิจัยท้องถิ่นประจำตำบลของจังหวัดเชียงใหม่ได้จำนวน 42 ตำบลใน 18 อำเภอ โดยส่วนใหญ่ นักวิจัยท้องถิ่นเหล่านี้ ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนฯ ได้เสนอ งานวิจัยท้องถิ่นในประเด็นของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของชุมชนนั้นๆ กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว นักวิจัยท้องถิ่นสามารถเสนองานวิจัยได้ทั้งสิ้น 17 เรื่อง สำหรับในด้านสังคมและวัฒนธรรม สามารถเสนองานวิจัยได้ 14 เรื่อง และด้านการศึกษา มีงานวิจัยท้องถิ่นจำนวน 6 เรื่อง ส่วนด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม นักวิจัยท้องถิ่นได้เสนองานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง โดยทุกผลงานวิจัยสามารถนำไปปฏิบัติใช้จริงและเพื่อเป็นการต่อยอดของการพัฒนาและเป็นการเพิ่มศักยภาพของ คณะวิจัยท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม นักวิจัยจึงได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนา นักวิจัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ในปีที่ 2 พ.ศ. 2552 โดยการให้นักวิจัยประจำท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ที่เข้าร่วมโครงการฯ ในปี พ.ศ. 2552 จำนวน 58 อบต. ได้นำเสนองานวิจัยในประเด็นของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ได้ผ่านกระบวนการวิจัยร่วมกับทีมนักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญโดยนำไปใช้ในการดำเนินงานเพื่อ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายในท้องถิ่นของตนอย่างเป็นรูปธรรม ผลการศึกษาพบว่านักวิจัย ประจำท้องถิ่นจำนวน 10 อบต. (ได้แก่ อบต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง อบต.สันผักหวาน อ.หางดง อบต.หัวยี่แก้ว อ.แม่ออน อบต.บ้านหลวง อ.แม่สาย อบต.กุดช้าง อ.แม่แตง อบต.ร่องวัวแดง อ.สันกำแพง อบต.แม่วีน อ.แม่วาง อบต.บ้านกลาง อ.สันป่าตอง อบต.สง่าบ้าน อ.ดอยสะเก็ด และ อบต.มะขุนหวาน อ.สันป่าตอง) ประสบความสำเร็จสามารถนำงานวิจัยไปประยุกต์ใช้จริงกับ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตนเองได้โดยสามารถทำให้กลุ่มชุมชนชาวบ้านใน ท้องถิ่นของตนได้ทราบและเข้าใจบริบทของตน รู้ตัวตนเองมากขึ้น สามารถบูรณาการร่วมกับ ชุมชนในการพัฒนา โดยนักวิจัยเองเป็นประธานดึงเอาคนทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอก ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สามารถจัดทำแผนในการดำเนินงานภายในชุมชนแห่งนี้ โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมกันในวางแผนเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนา จากการจัดการ เรียนรู้ดังกล่าวได้ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้วิธีการทำงานที่ถูกต้องตามกระบวนการวิจัยเพื่อ พัฒนาท้องถิ่น เพื่อทำให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดและขณะเดียวกัน ยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยตลอดจนคนในชุมชนที่ได้พัฒนากระบวนการบริหารจัดการ ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพได้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเอง มากขึ้น สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการตลอดจนความจำเป็นในการ

เลือกพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สำหรับการศึกษาในปีที่ 3 พ.ศ. 2553 นี้จะเป็นการถอดองค์ความรู้จากการพัฒนานักวิจัยในปี พ.ศ. 2552 ที่ผ่านมา ซึ่งถือว่าเป็นการตกผลึกความรู้เป็นองค์ความรู้จากการจัดการเรียนรู้ การวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกนักวิจัยประจำท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จจากโครงการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัยจนได้องค์ความรู้ที่สำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่อันจะเป็นประโยชน์ในการขยายผลไปสู่จังหวัดอื่นต่อไป

1.2 คำถามเพื่อการวิจัย

การถอดองค์ความรู้จากการจัดการเรียนรู้ (LM) ของนักวิจัยท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จจากโครงการปี 2552 จะสามารถทำให้ชุมชนนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ตามสภาพบริบทของชุมชนนั้นได้หรือไม่

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

โครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัย ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ เพื่อถอดองค์ความรู้จากนักวิจัยประจำท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จต่อการนำเอางานวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

1.4 สมมุติฐานของการวิจัย

ภายใต้ความสามารถ และศักยภาพของบุคลากรในชุมชน รวมถึงกลุ่มคนในชุมชน หากทุกฝ่ายมีการจัดการเรียนรู้ (LM) ร่วมกันจะทำให้บุคลากรเหล่านี้สามารถพัฒนาตนเอง และเพิ่มศักยภาพของตนเองได้มากกว่าการให้ความรู้ (KM) เพียงอย่างเดียว

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการถอดองค์ความรู้ความสำเร็จของนักวิจัยท้องถิ่นในการนำเอางานวิจัยไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น โดยทำการศึกษาถึง

กระบวนการ วิธีการ ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้นักวิจัยประสบความสำเร็จในการนำงานวิจัยไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

1.6 วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัย ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.6.1 ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ที่เข้าร่วมโครงการในปี 2552 กลุ่มตัวอย่างคือนักวิจัยท้องถิ่นที่ผ่านเกณฑ์ประเมินศักยภาพจากโครงการปี 2552 และประสบความสำเร็จในการนำงานวิจัยไปพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi – stage random sampling) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified sampling) จากตำบลต่างๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 58 ตำบล ใน 24 อำเภอ

ขั้นตอนที่ 2 คัดเลือกนักวิจัยท้องถิ่นโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (Purposive sampling) ซึ่งได้ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 8 อำเภอ จำนวน 10 อบต. ที่ผ่านเกณฑ์การประเมินศักยภาพและประเมินความสำเร็จในการนำงานวิจัยไปพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจากปี 2552

1.6.2 ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ

ได้แก่บริบทของการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบวิธีการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่นักวิจัยท้องถิ่นและชุมชนใช้ให้เหมาะสมกับความจำเป็นและความต้องการของชุมชนพื้นที่เป้าหมาย

(2) ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ

ได้จากการศึกษาและทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัยในปี พ.ศ. 2551 - พ.ศ. 2552

(3) ชนิดของเครื่องมือ

แบบการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับของการนำเอาแนวทางการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของนักวิจัยท้องถิ่นทั้ง 10 แห่ง

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

องค์ความรู้จากกระบวนการจัดการเรียนรู้ (LM) ของนักวิจัยประจำท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จต่อการนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่

1.8 นิยามศัพท์

การจัดการการเรียนรู้ (Learning Management)

การจัดการการเรียนรู้ (Learning management: LM) หมายถึง กระบวนการจัดการการเรียนรู้สู่ความเป็นสุขและความสำเร็จ ซึ่งประกอบไปด้วยการเรียนรู้ในตนเอง การเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน การเรียนรู้ร่วมกันกับองค์กรพันธมิตร และการเรียนรู้ร่วมกันทุกฝ่าย ผ่านกระบวนการ 4 ลำดับ คือ กระบวนการผสาน กระบวนการกรอง กระบวนการตกตะกอน และกระบวนการตกผลึก

นักวิจัย (Researcher)

นักวิจัย หมายถึง ผู้ที่ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อตอบประเด็นที่สงสัย โดยมีระเบียบวิธีอันเป็นที่ยอมรับในแต่ละศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมทั้งแนวคิด มโนทัศน์และวิธีการที่ใช้ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนา (Development)

การพัฒนา (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของคนในชุมชน และสังคมจากกระบวนการจัดการการเรียนรู้ในลักษณะของแผนงานหรือโครงการแล้วบริหารจัดการจนเกิดผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเอง ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น

เศรษฐกิจและสังคม (Socio – Economics)

เศรษฐกิจ หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์แต่ละคน และกิจกรรมของสังคม โดยรวมของมนุษย์ ที่เกี่ยวกับ การผลิตสินค้าและบริการ การแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้าและบริการ และการบริโภคสินค้า

ระบบเศรษฐกิจ (Economic system)

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง กลุ่มบุคคลของสังคมที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มของสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ซึ่งยึดถือแนวปฏิบัติแนวทางเดียวกันในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ อำนวยความสะดวกในการที่จะแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถบำบัดความต้องการให้แก่บุคคลต่างๆที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รูปแบบของระบบเศรษฐกิจ

สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีระเบียบกฎเกณฑ์ และความเชื่อถือที่สำคัญๆ ร่วมกัน ตลอดจนมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกันเอง และระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม

ดังนั้นเมื่อนำความหมายของคำว่าเศรษฐกิจและคำว่าสังคม มารวมกัน แล้วพิจารณาให้คำจำกัดความใหม่ของคำว่าเศรษฐกิจและสังคมก็คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันมีระเบียบกฎเกณฑ์ และความเชื่อถือที่สำคัญๆ เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ร่วมกันประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการ การแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้าและบริการ และการบริโภคสินค้าเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการที่จะแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ให้สามารถบำบัดความต้องการให้แก่บุคคลต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ภาคชนบท (Rural)

ท้องถื่นหรือชนบท (Rural area) หมายถึง พื้นที่ที่อยู่นอกเขตเมือง โดยทั่วไปมีการตั้งถิ่นฐานเบาบางความหนาแน่นของประชากรน้อย มีความเป็นอยู่ในลักษณะของสังคมแบบชนบทการเกษตร ห่างไกลจากศูนย์กลางการบริหารและการบริการ ส่วนใหญ่การใช้ที่ดินในชนบทจะเป็นการใช้ที่ดินเพื่อ การเกษตร เช่น ที่นา ที่ปลูกพืชไร่ ที่ปลูกไม้ผล และ ไม้ยืนต้น เป็นต้น

ชุมชนชนบท (Rural community)

“ชุมชนชนบท” เป็นชุมชนในเขตชนบท มีความหนาแน่นของประชากรน้อย ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีวิถีความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณี มีอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพที่เกี่ยวข้อง

ภาคชุมชนเมือง (Urban)

ชุมชนเมืองเป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก (บางประเทศไม่ใช่เกณฑ์ความหนาแน่นของประชากร แต่ถือเอาจำนวน ประชากรในชุมชน เป็นสำคัญ เช่น ฝรั่งเศสและอิสราเอล ประชากรต้องมากกว่า 2,000 คน สหรัฐอเมริกา ประชากรมากกว่า 2,500 คน เบลเยียม มากกว่า 5,000 คน สเปนมากกว่า 10,000 คน และญี่ปุ่นมากกว่า 30,000 คน เป็นต้น) อาคาร บ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อาชีพมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขายและ การบริการ สมาชิกมีความเป็นอิสระ เป็นปัจเจกบุคคลสูง ให้ความสำคัญสัมพันธ์ เป็นแบบทางการมากกว่าส่วนตัว สามารถอยู่ร่วมกันได้เพราะผลประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับ

ชุมชนเมืองจะอยู่ภายใต้การปกครองรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น เทศบาลมหานคร และมีชุมชนย่อยๆ รวมอยู่ในบริเวณเหล่านี้ เช่น ตรอก ซอย ถนน หรือเรียกตามชื่อที่ตั้งของชุมชนต่างๆ เช่น บางเขน บางนา พระโขนง ลาดพร้าว เป็นต้น